

ELÇİN HÜSEYİNBEYLİ VE “NİNEMİN TÜTÜN KESESİ” ADLI ÖYKÜSÜ

Yasemin KOÇ

Özet:

Elçin Hüseyinbeyli çağdaş Azerbaycan edebiyatının yaşayan temsilcilerindedir. Yazarlığının yanı sıra basında ve çeşitli kuruluşlarda da pek çok faaliyeti bulunmaktadır. Günümüzde de çalışmalarını sürdüren yazarın “Nenemin Tütün Kesesi” adlı öyküsünde İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden yıllarda, savaşın Azerbaycan halkının yaşamına nasıl yansıdığını yetim kalmış bir çocuk ve onun ailesi üzerinden aktarmaktadır. Bu makalede yazarın biyografisiyle beraber Azerbaycan Türkçesinden aktarımı yapılan öykünün üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Elçin Hüseyinbeyli, Azerbaycan, Nenemin Tütün Kesesi, İkinci Dünya Savaşı

Elchin Huseyinbeyli and His Story Named “Granny’s Tobacco Pouch”

Abstract:

Elchin Huseyinbeyli is one of the representatives of modern Azerbaijan literature. Besides being an author, he has taken part actively in media and various organizations. Still continuing his works now, in his story named Granny’s Tobacco Pouch, Elchin Huseyinbeyli narrates the effects of war on lives of Azerbaijanis over the story of an orphan and his family in the years followed by the World War II. In this article along with the author’s biography, translated from Azerbaijani to Turkish, the story is then analyzed

Key words: Elchin Huseyinbeyli, Azerbaijan, Granny’s Tobacco Pouch, World War II

Çağdaş Azerbaycan edebiyatının yaşayan temsilcilerinden birisi olan Elçin Hüseyinbeyli 23 Aralık 1961’de Karabağ’da doğmuştur. Yazarın doğduğu yıldan yaklaşık otuz yıl sonra, 1991’de devletin bağımsızlığını ilan etmesiyle de iyice görünür hâle gelen sorunlarıyla Karabağ, Hüseyinbeyli’nin eserlerinde her yönüyle sıkça karşılaşılan bir unsurdur. 1980-82 yılları arasında Sovyet Ordusu’na verdiği hizmetlerden dolayı ordu nişanına layık görülen

Hüseynbeyli, 1989’da ise Moskova Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesinden mezun olmuştur. Bir dönem “Azadlık Radyosu”nda çalışan yazar, aynı zamanda radyonun Bakü bürosunun da kuruculuğunu üstlenmiştir. 2004’te yürütmeye başladığı *Ulduz* gazetesinin baş redaktörlüğü görevini 2014’te devretmiş ve bu yıldan itibaren de, hâlihazırda da sürdürmeye devam ettiği *Edebiyyat Gazeti*’nin başredaktörlüğüne getirilmiştir. Yazarlığının yanı sıra dramaturg ve gazeteci kimliğiyle de tanınan Hüseynbeyli, Azerbaycan Yazarlar Birliğinin de bir üyesidir. Bunların yanı sıra “Türk Dünyası Edebiyat Dergileri Kongresi”nin başkâtipliği ile Rusça yayımlanmakta olan *Güney Kafkaz* dergisinin Azerbaycan koordinatörlüğü ve redaktörlüğü gibi önemli görevleri de yürütmektedir.

Edebî faaliyetlerine öykü yazarak başlayan Hüseynbeyli’nin bu yöndeki ilk denemeleri çocuk sayılabilecek yaşta olmuştur. Zaman içerisinde gelişen ve güçlenen öykülerinin konularını daha çok yazarın çocukluk dönemi, Moskova’daki öğrencilik yılları ile kent hayatının neredeyse tüm katmanları oluşturmaktadır. Bu öyküler genellikle akıcı ve sade bir üslupla, yazarın doğduğu bölge olan Cebrayıl ağzı kullanılarak yazılmıştır. Yalnız öykü değil, romanlar ve piyesler de yazan Hüseynbeyli’nin eserlerinde alegorik ve didaktik unsurların geniş bir kelime hazinesi ile işlendiğini, bunun yanı sıra atasözleri ve masallar gibi sözlü geleneğe ait unsurların da kullanıldığını görmek mümkündür.¹ C. Memmedguluzade ve E. Hakverdiyev’in edebî geleneğini devam ettiren yazar, Azerbaycan tarihindeki eski ve yeni döneme ait çeşitli olayları birbiriyle başarılı şekilde ilişkilendirerek yazmaktadır. Akıcı bir kurgu ile anlattığı olaylarda İsfahan’dan Madrid’e kadar uzanan geniş bir coğrafyayı kullanmasıyla da dikkat çeken yazar bireysel üslubunu açık bir şekilde ortaya koyar.²

Millî problemleri önemsemekle beraber Hüseynbeyli’nin tefekküründe dünyanın daha çok bir bütün olarak algılandığı, yazdığı metinlerden anlaşılmaktadır. Esas olarak “öykü ustası” kabul edilen yazarın piyesleri de değer görmüş ve devlet tiyatrolarında sahnelenmiş, ayrıca öykü ve romanları çeşitli kademelerdeki okullarda okutulmuştur. Sekiz roman, yüze yakın öykü, pek çok piyes ve edebî makalenin de sahibi olan yazarın eserleri İngilizce, Rusça, Almanca başta olmak üzere birçok yabancı dile çevrilmiş ve geniş bir coğrafyada okuyucu bulmuştur. Azerbaycan edebiyatının en büyük yazarlarından biri kabul edilen Anar’ın, “çağdaş edebiyatın önemli bir temsilcisi ve çeşitli konularda yazabilen bir kalem” olarak nitelendirdiği Elçin Hüseynbeyli eserleriyle, Yusuf Samedoğlu En İyi Roman Ödülü, Humay Ödülü, Qızıl Kelme Ödülü vb. pek çok değerli ödüle layık görülmüştür. Yazar, edebî faaliyetlerine

1 Öhməd, Ramil (2013), *Dəyişən və döyüşən nəsr*, 525-ci qəzet. 6 iyul. - S 16, <http://www.anl.az/down/meqale/525/2013/iyul/318806.htm>

2 <http://modern.az/articles/44880/1/>

günümüzde de devam ederek çağdaş Azerbaycan edebiyatının zenginleşmesine katkıda bulunmaktadır.³

Eserlerinden bazılarının adlarını şöyle sıralamak mümkündür: “Rəqş Edən Oğlan”, “Balıq Adam”, “İki Nəfər Üçün Oyun”, “Cənab 21.ci əsr”, “Yovşan Qağayılar”, “Tut Ağacı Boyunca”, “On Üçüncü Həvari”, “141.ci Don Juan”, “Şah Abbas”, “Yolayrıcında Qaçış”, “Azıx”, “Şimallı Gəlin”, “Kopelhausda Bir Axşam”, “Kəndə Gün Çıxanda Qayıdacağım”, “Kənddən Məktublar”, “Əsirlər”, “Gözümə Gün Düşür”, “Küləkli Çöl”, “Mister Mıx-2”, “Keçid Dövrünün Toyu”, “Boz Eşşəyin Məktubları”, “Adam Balası”, “Küçük”, “Metro Vadisi”, “Günahın Gül Üzü”, “Babam, Nənəm və Kommünizm”, “Məzar Gəlini”...⁴

1939 yılında Alman askerlerinin Polonya topraklarına girmesiyle fiilen başlayan II. Dünya Savaşı, ilerleyen süreçte pek çok ülkenin katılımıyla daha da büyümüş ve hız kazanmıştır. Almanların Rus topraklarını işgali ise 1941 yılında başlamış ve Rus halkının ciddi kayıplar vermesine neden olmuştur. Bu kayıplarla başlayan savaşta daha sonra koşullar Rusya'nın lehine gelişmiştir. 34 milyon insanın hayatını kaybettiği bu savaş 1945 yılında Almanların yenilgisiyle son bulmuştur.⁵ Buna rağmen, savaş yalnızca yenilgiye uğrayan ülkeler için değil diğer ülkeler için de yıkım olmuş, toplum ve bireylerin hafızasında derin izler bırakmıştır. Sayısız insanın ölümü, kıtlık, erkek nüfusundaki belirgin azalma, ekonomik kayıplar, talan edilen topraklar bu kaos ortamının belli başlı sonuçlarıdır. O dönemde Sovyetler Birliği'nin birer parçası olan tüm topraklar ve halkları da tabii olarak savaştan etkilenmiş, bu yıkımdan paylarını almışlardır.

Bu halklar içerisinde Azerbaycan Türklerinin ve onların topraklarının ayrı bir öneme sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yaklaşık 700 bin Azerbaycanlı savaşa çağrılmış, bunlardan ancak 400 bini evlerine dönebilmiştir. Bunun yanında savaş süresince uçak ve roketlerle birlikte çeşitli silah ve mühimmatın da burada imal edilmesi ile halkın altın ve gümüşüyle birlikte nakit parasının da savaşa bütçe olarak aktarılması Azerbaycan'ın önemini bir kat daha artırmaya yeterli olmuştur. Elbette burada en önemli faktör bölge petrolünün savaşta kritik bir unsur olarak yer almasıdır. Hitler, savaş döneminde Bakü'den başlayarak tüm Kafkasya'nın petrol yataklarını “Edelweiss” olarak adlandırdığı planıyla ele geçirmek istemiş lakin başarılı olamamıştır. Savaş boyunca cepheye her yıl on binlerce ton petrol göndermesi sebebiyle Azerbaycan son derece önemli bir bölge olarak bu süreçte yer almıştır. Savaşın fiilen bitmesi, etkilerinin bitmesi anlamına gelmemiş, yıllarca gözlemlenebile-

3 <http://news.milli.az/culture/87046.html>

4 <http://www.azadliq.org/content/article/2289260.html>

5 Vernadsky, George (2009), *Rusya Tarihi*, (Çev.: Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak), Selenge Yayınları, İstanbul, s. 487-522.

cek izler bırakmıştır. Toplumların tarihini, dolayısıyla belleğini ortaya koyan bir unsur olarak edebiyat da elbette bu izleri taşımıştır. Azerbaycan edebiyatının seyri de bu dönemde “savaş” olgusu üzerinden şekillenmiştir. Akpınar’ın ifade ettiği gibi; “1941-1946 II. Dünya Savaşı yıllarında konuların ağırlığı tabii olarak bu savaşa kayar. Savaş sırasındaki eserler daha çok halka güven ve cesaret vermek için yazılmışlardır. Savaşa genç bir asker olarak katılan ve döndükten sonra 1950-1960’lı yıllarda savaş hatıralarını, intibalarını yazan veya bunlardan yararlanarak değişik birçok eser ortaya koyan bir kuşak yetişir. Bunların eserlerinde ‘gerçek savaş’ın ne olduğu görülür.”⁶

Elçin Hüseyinbeyli’nin aktarımını yaptığımız “Ninemin Tütün Kesesi” adlı öyküsünde, halkın belleğinde derin izler bırakan savaş yıllarını ve bu yılları takip eden süreçte yaşanan sıkıntıları dile getirdiğini görüyoruz. Oğlunu savaşa gönderip onun dönüşünü pek de gerçekçi olmayan umutlarla bekleyen; lakin esasında oğlunun öldüğünü kabullenemeyen bir kadına dair gözlemleri, torununun dilinden okuyarak başladığımız öyküde “nine” ile “tütün” bir bütünün parçalarıdır. Tütünün sembolik kullanımı öykünün tamamına yayılmıştır. Oğluna duyduğu özlemi torunu ile dindirmeye çalışan nine, “*Babana benziyorsun. Hem de çok benziyorsun. Sanırsın ki bir elmayı ikiye bölmüşler.*” diye tekrarlayarak kayıp oğlunun izini torununda sürer. Babasını tanıyamadan büyümüş çocuğun bu durumu, ninenin içine de dert olmaktadır. Torununun babası için ağlamasını istemesi aslında onun babasını unutmadığını görmek isteyişindedir: “*Derdi ki: ‘Sen de ağla, bırak kendini, baban sesini işitsin.’ Ben ağlamaya çalışırdım; ancak gözümünden bir damla yaş akmazdı. O ağlayıp benim de yüzümü gözümü ıslatırdı. Sanırdı ki ben de ağladım. Sevinirdi.*”

Babanın yokluğunun yanı sıra gündelik hayatın sorunları da bir yandan akıp gitmektedir. Bir çocuğun zihninden, kalbinden geçenlerin açık bir dille, samimi ifadelerle anlatıldığını söylemek mümkündür. Yazarın, öykülerinin geneline hâkim olan bu sade üslup okuyucunun üzerindeki etkiyi arttırmaktadır. Ninesinin saçları üzerine döküldüğü için arkadaşlarının alay konusu olan, çocukça bir aşk beslediği Sevil tarafından da tepki gören ve hatta öğretmeninden de azar işiten bir çocuğun masum üzüntüsüyle esasında köydeki “küçük hayatın” da bir nevi tasviri yapılır.

“*Sanırdım ki ninemin yüreği o tütün kesesindeydi. Tütün kesesi dolup boşaldıkça ninem de dolup dolup boşalırdı. Tütün yüzünden acı çeken yalnızca ninem de değildi. Ben de acı çekiyordum annem de. Bana öyle geliyordu ki annem benden de çok acı çekiyordu. Ninem tütünü bitirdiğinde annem her zamankinden de sinirli olurdu.*” Tütün ile sembolize edilenin “savaşa giden baba” ve “onun dönüşüne dair umut” olduğunu öykü ilerledikçe daha açık şekilde anlıyoruz: “*Ben bu kese olayını iyi bilirdim. Bilirdim ki ninem eski-*

6 Akpınar, Yavuz (1994), *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s.76.

den sigara içmezmiş. O sigara içmeye babam askere gittikten sonra başlamış. Kendi düşüncelerini dağıtmak için içiyordu. Ninem diyordu ki: 'Baban sigara içen kadınları sevmiyor, o gelir gelmez ben de bunu bırakacağım.'

Çocuğun zihni, babası için üzülmeye, gözyaşı dökmesi gerektiği düşüncesiyle dolar; lakin hiç tanımadığı, tasavvurunda somut bir varlığa dönüştürmekte dahi zorlandığı bir adam için böylesi yoğun hisler beslemek çok zor olmaktadır. Öyle ya, varlığı hiç hissedilmemiş bir babanın yokluğu nasıl etkileyebilir ki insanı? "Ne zaman babamdan bahsedilse annemin de gözleri doluyordu, halamın da, çoban Kardeş Dayı'nın da. Bir tek benim babam için ağlayasım gelmiyordu. Ben ağlamak istiyordum. Ta yürekten, ninemden de fazla ağlamak istiyordum. Ağlayamadığım için acı çekiyordum. Hiçbir şey bana ağlamak kadar zor gelmiyordu. Hiçbir şey bana ağlayamamak kadar acı vermiyordu." Onun biraz olsun teselli bulmasını sağlayan tek şey, kendisi gibi babasını savaşta yitirmiş diğer çocuklar olur. Bireyin, kendine benzeyenin yanında, yalnız olmadığını bilmenin verdiği huzuru duyması, bu benzerlikten güç alması aşına olduğumuz bir durumdur.

Ninenin ölümü, öyküde var olan hüznü hüznü katar, böylece çocuğun hayatında bir boşluk daha oluşur. İnsanların "Tütünden öldü." dediği ninenin asıl derdini de, bu tütüne sarılmasının nedenini de o, çocuk aklına rağmen bilmektedir: "Hayır, onların hiçbiri ninemin neden öldüğünü bilmiyorlardı. Ninemi tütün öldürmedi. Babamın derdi öldürdü. Bunu bir tek ben biliyordum. Zaten o tütünü de ninem babamın derdinden içiyordu." Yazar, öyküde çocuğun gördüğü düşü, reel zamanla iç içe geçmiş şekilde vermektedir. Bu tekniğin okuyucuyu daha fazla etkilediğini söyleyebiliriz. Çocuğun, rüyasında babasının eve döndüğünü görmesine rağmen hâlâ beklenileceği gibi davranmadığını, sevincini gerçekçi bir biçimde yaşayamadığını görürüz: "Ben babama çok şey söylemek istiyordum; ancak hiçbir şey diyemiyordum. Sonra birdenbire aklıma geldi. Ben niçin sarılmıştım? Neden koşmuyordum? Neden sokak sokak gezip 'Babam geldi ey ahali, ben artık yetim değilim!' diye bağırmıyordum?"

Savaşın ardından yaşanan bir diğer sorun da ekonomik sıkıntılardır. Bu yoksulluk, insanları tutumlu davranmaya mecbur etmiş ve geçim sıkıntısını yaşamın merkezine taşımıştır. Bu yüzdendir ki kendilerine verilen maaşı almak için yola çıkacak olan çocuğa annesinin öğütleri de bu sıkıntılar etrafında şekillenmektedir: "Eğer pazarın suyundan içersen eve gelme. Susarsan git, çaycıdan çay iç. Hatta o çayı da içmesen daha iyidir ya. Şimdi doyuncaya kadar iç. (Annem şekerlikte şekeri bitirmeme bakmadan fincanı ikinci defa ağzına kadar doldurdu.) Geldiğinde de çayımız hazır olacak. Oturup ana oğul doyaya içeriz." Maaşı almaya gittiğinde bu parayı artık alamayacaklarını öğrenince bir hüznü daha eklenir çocuğun kalbine. O güne dek hiç görmediği, tanımadığı babası sayesinde bu parayla yaşamış oldukları gerçeğiyle bir kez

daha yüzleşir ve bu paranın verilmeyecek olmasını babasının ölümüyle bir nevi denk tutar. Zira babasının bir zamanlar var olduğunu gösteren şey her ay verilen bu maaştır. Bu yüzdendir ki baba kavramı da maaşla birlikte uçup gitmiş gibidir. Artık, yaşamak için gereken parayı kazanacak olanın kendisi olduğunun farkına varır. Böylece hem onun için hem öykü için bir dönüm noktası daha gerçekleşir. Artık çalışmak, evin geçimini sağlamak onun görevidir. Bu farkındalıkla kapısından girdiği fabrikada, müdürle konuşmaları sırasında babasının o fabrikayı inşa eden usta olduğunu öğrenmesi, baba kavramının çocuğun zihninde somutlaşmasının yolunu açar: “Fabrikanın yanından geçerken de ister istemez durdum. Bu yüksek, bu büyük binayı gerçekten benim babam mı dikmişti? Binaya bakarken sandım ki ilk kez babamı gördüm. Hüzünlendim. Sonra da köyün yolunda gizlice sevincimden hüngür hüngür ağladım. Ömrümde ilk defa ben, babam için ağlıyordum.” Böylece bir türlü dökülemeyen gözyaşları da dökülür, zincir kırılmış olur.

Fabrika müdüründen aldığı avansla ev için annesinin sipariş ettiklerinden de fazlasını almış olmanın, onu şaşırtabilmenin heyecanını, öyküyü de başlatan tütünün torbadaki yiyeceklere karışması alt üst eder: “Şeker tütüne, tütün fasulyeye, fasulye ete karışmıştı. Utancımın ne yapacağımı bilemedim. Bütün sevincim bir anda alt üst oldu.” Belki de böylece, gündelik hayatın meseleleri ne kadar çözüme kavuşsa da, işler her ne kadar yolundaymış gibi görünse de, babasızlığın hüznünün asla silinip gitmeyeceğini bir kez daha hatırlamış oluruz. Ninenin, ölmeden önce, doldurulmasını vasiyet ettiği, bir gün evin babasının geri dönüşüne olan inancın simgesi olan bu tütün kesesinin bir türlü dolmayışı, güçlükle beslenen umutların da boşa çıkışının tekrar tekrar hatırlatıcısı olmaktadır: “Annem bana bakıyordu, bense oyuktaki tütün kesesine.”

NİNEMİN TÜTÜN KESESİ

Rahmetli ninem tütünü bitirdiğinde beni evden tarlaya salmazdı. Yalvara yalvara derdi ki: “Oğlum, otur yanımda. Senden tütün kokusu geliyor.” Ben ceplerimi silkelordum, gömleğimin kenarını döne döne koklardım. Ne tütün vardı ne koku. Ben ömrümde ağzıma sigara koymamıştım. Peki, bu tütün kokusu da neydi? Gerçekten de benden tütün kokusu geliyorsa neden ben bu kokuyu alamıyordum? Ninem beni gözlerimden öperdi, gömleğimin yakasını açıp göğsüme yaslanır, gözünün yaşıyla ıslatırdı; ıslanmış burnunu gâh yüzüme gâh göğsüme süre süre beni koklardı.

Ben ağlar, yalvarırdım. Derdim ki: “Yalan söylüyorsun, benden tütün kokusu gelmiyor. Tütün kokusu senden geliyor. Ağzından da, eşarbindan da saçından da.” “El çek!” derdim, “El çek benden!” O ne üzülür ne de kızardı. Yavaşça elini kenara çeker, yüzüme bakardı. Ben de onun yüzüne bakardım. Görürdüm ki yaşlanmış, zayıflamış, tütünü bitirmiş. Ona öylesine acırdım ki

gece yanında yatmaya razı olurdum. O yine de beni bağına basar, koklar, ağlardı. Hep aynı sözleri söylerdi. Derdi ki: “Babana benziyorsun. Hem de çok benziyorsun. Sanırsın ki bir elmayı ikiye bölmüşler.” Ninem usulca türkü mırıldanarak beni göğsüne bastırıp hıçkırırdı. Derdi ki: “Sen de ağla, bırak kendini, baban sesini işitsin.” Ben ağlamaya çalışırdım, ancak gözümünden bir damla yaş akmazdı. O ağlayıp benim de yüzümü gözümü ıslatırdı. Sanırdı ki ben de ağladım. Sevinirdi. Beni yeniden okşamaya başlardı. Doyasıya ağladıktan sonra ansızın beni bırakır, kendi kendine bağırır, söver, beddua ederdi. Yüzünü bana dönüp kendi kendine: “A ihtiyar, a art niyetli, niye ağlıyorsun?” derdi. “Böyle gül gibi yavrusu olan da ağlar mı?”

Ninem aceleyle yüzünü gözünü silerdi. Benim de ıslanmış saçımı çarşafının ucuyla silip temizlerdi. Sonra gülmeye çalışırdı. Türlü türlü hâllere girip beni de güldürmek isterdi. “Gül oğlum.” derdi. “Gül yavrum, bırak babanın ruhu şad olsun!”

O, gidip arkın kenarındaki büyük bel sapını alırdı. Onsuz da zaten eğilen belini biraz daha eğip sesini erkek sesine benzeterek benim en çok sevdiğim “Hey amca nereye gidiyorsun?” oyununa başlardı.

-Hey amca, nereye gidiyorsun?

-Mekke'ye.

-Mekke'ye beni de götür.

-Gülmeden durabilirsen gel.

-Dururum.

-O zaman gel. Ancak şunu bil ki gülersen bu çomak başına inecek!

O, bel sapını havada savurarak, erkek taklidi yapa yapa arkasına bakmadan giderdi. Ben de onun peşinden giderdim. Daha bir iki adım gitmeden birden kıkırdayıp gülerdim. Ninem bel sapı elinde, beni bahçenin bir ucundan diğer ucuna kovalardı. Ben gülerdim, ninem de gülerdi. Hem de yüksek sesle gülerdi ki bizim gülüşümüzü babam da duysun.

Bu oyundan sonra anlardım ki ninem benden tütün kokusu gelmediğini bilirdi. Bilirdi ki ben onun tütününü çalmıyordum. Bilirdi ki ben de Azer gibi yerden sigara toplayıp içmiyordum. Peki, bu kadın benden ne istiyordu? Neden tütünü bitirdiğinde yine beni sokağa salmıyordu? Yine üstümü başımı koklayıp derdi ki: “Senden tütün kokusu geliyor.” O, kendisinin yığın yığın dökülen beyaz saçlarını benim üstüme başıma serperdi. Ben de bu saçları üstümde okula, yola, değirmene götürürdüm. Bu saçlar yüzünden bana “Kırlı Sadık” diyorlar, beni öyle çağırıyorlardı. Hatta diyorlardı ki: “Sadık elini yüzünü yıkamıyor.” Bu saçlar yüzünden öğretmen beni kınamış, Sevil de bana sinirlenmişti. Demişti ki: “Artık seninle oturmayacağım.” O saçlar yüzünden ben daima acı çekiyordum. Başımı, çeşmenin altına tutup evire çevire yıkıyordum. Gömleğimi var gücümle

balkonumuzun demirlerinde çırpıyordum. Ancak saçlar bitmiyordu da bitmiyordu. Yine de öğretmen beni kınıyor, Sevil bana küsüyor, çocuklar bana "Kırlı Sadık" diyorlardı. Oysa ninemin kesesinde yine bir tutam tütün kalmadığını onlar nerden bileceklerdi ki?

Sanırdım ki ninemin yüreği o tütün kesesindeydi. Tütün kesesi dolup boşaldıkça ninem de dolup dolup boşalırdı. Tütün yüzünden acı çeken yalnızca ninem de değildi. Ben de acı çekiyordum annem de. Bana öyle geliyordu ki annem benden de çok acı çekiyordu. Ninem tütünü bitirdiğinde annem her zamankinden de sinirli olurdu. Çay içtikten sonra bardakları bile yıkamadan evden çıkıp nereye giderdi? Her lafın başında "Yine kadının kesesi boşaldı." diyordu. Hem de öyle yana yana söylüyordu ki...

Ben bu kese olayını iyi bilirdim. Bilirdim ki ninem eskiden sigara içmezmiş. O sigara içmeye babam askere gittikten sonra başlamış. Kendi düşüncelerini dağıtmak için içiyordu. Ninem diyordu ki: "Baban sigara içen kadınları sevmiyor, o gelir gelmez ben de bunu bırakacağım." O, kendiliğinden sigarayı bırakmak istiyordu, ancak beceremiyordu. Biliyordum ki onun sigara içmesi de sigarayı bırakmak istemesi de sadece babamla ilgilidir. Biliyordum ki o babamı çok özleyiyor. Ne zaman onun adı geçse gözyaşlarını saklayamıyor. Ne zaman babamdan bahsedilse annemin de gözleri doluyordu, halamın da, çoban Kardeş Dayı'nın da. Bir tek benim babam için ağlayasım gelmiyordu.

Ben ağlamak istiyordum. Ta yürekten, ninemden de fazla ağlamak istiyordum. Ağlayamadığım için acı çekiyordum. Hiçbir şey bana ağlamak kadar zor gelmiyordu. Hiçbir şey bana ağlayamamak kadar acı vermiyordu. Ne tütün kesesinin boşalması ne de Sevil'in benimle küsüp yüzünü öbür yana çevirmesi.

Ben bunun sebebini bilmek istiyordum. Nineme de anneme de soruyordum. Annem hemen cevap vermiyordu. Bir anda ağlamaya başlıyordu. Diyordu ki: "Sen çocukken o kadar çok ağlamışsın ki artık gözünde yaş kalmamış." Biliyordum ki annem doğru söylemiyor. Tabii ki ben ağlayabiliyordum. Ninem ölmekten bahsettiğinde, Sevil, Azer'in yanında oturduğunda, kar ayaklarımın dolduğunda...

Ben bu soruyu Kardeş Dayı'ya da sormuştum. "Kimi ağlamaz." demişti. Ancak Kardeş Dayı'nın kendisi de benim yanımda ağlamıştı. Teselli bulduğum bir şey varsa o da babası askere giden çocuklardı. Onların da babalarına üzülmesi gelmiyordu. Yolun başına toplanıp her birimiz kendi babamızı anlattığımızda hiç kimsenin gözünden yaş gelmiyordu. Bir tek Azer elleri ile yüzünü tutup gözlerini ovuştururdu. Azer'in gözleri kıpkırmızı olurdu. Ancak onun da gözlerinden bir damla yaş çıkmıyordu. Bir defasında ben Azer'in gizlice gözlerini tükürüklediğini de görmüştüm. Yalan söylüyordu. O da ağlayamıyordu. Bazen bana öyle geliyordu ki çocuk olduğum için ağlayamıyorum. İnanırdım

ki büyüdüğümde babam için yürekten ağlayabileceğim. Ancak zaman geçiyordu. Tütün kesesi dolup boşalıyor, ninemin beli daha da eğiliyor, annemin saçları daha da ağarıyordu. Ben ise hâlâ ağlayamıyordum. Benim güzel ninem, bir yaz akşamı, semaverimiz yeni yeni kaynamaya başlarken öldü. Evimize toplanan adamlar sanki ağlayamayışlarını haklı çıkarmak için ölümün adını dillerinden düşürmediler. Usul usul başlarını sallayıp hepsi bir ağızdan: “Kadın rahmete gitti.” dediler. Ancak ben buna inanmadım. Biliyordum ki ninem rahmete gitmedi. Benim güzel ninem, zayıf ninem, sessiz ninem öylece ölüp gitti.

Herkes dedi ki, ninem henüz ölmemeliymiş. Dediler ki: “Kadın erken öldü, vakitsiz öldü.” Ninemin ölümü hakkında doktor da dedi ki: “Bu kadını tütün öldürdü.” Bunu söyleyen yalnızca doktor olsaydı beni o kadar üzmezdi. Ancak annem de mezarlıktan dönüp ninemin yorganını döşediğini sandığımızın arkasına yığıldığımızda aynı sözleri söyledi: “Kadını tütün öldürdü.”

Hayır, onların hiçbiri ninemin neden öldüğünü bilmiyorlardı. Ninemi tütün öldürmedi. Babamın derdi öldürdü. Bunu bir tek ben biliyordum. Zaten o tütünü de ninem babamın derdinden içiyordu. Babam geldiğinde öyle bir bırakacaktı ki, o, ninemin sigara içtiğini hiçbir zaman bilmeyecekti. Öyle ya, babam sigara içen kadınları sevmiyordu.

Ninem, babamın giderken dolu bırakıp gittiği tütün kesesini boşaltmaktan korkuyordu. Ninem sanıyordu ki o an babam askerden dönecek, tütün kesesine bakacak, onun sigara içtiğini anlayacak, keyfi kaçacak. Ölmesine bir gün kaldığında bile ninem yalnızca bunu düşünüyordu. Annemden gizlice bana demişti ki: “Ben öleceğim. Pazardan tütün alıp keseyi ağzına kadar doldur. Oyuktaki geniş çiviye as. Hem de öyle doldur ki ağzına kadar.”

Ninem oyuğu da çiviye de bana göstermişti. Bir defa düşündüm yok, on defa düşündüm yok. Hayır, ninemi öldüren tütün değildi.

Kapı açıldı. Babam içeri girdi. Ben sıçrayıp onun üstüne atlamak, babamı kucaklamak, günahlarımdan arınmak için onu bağrıma basmak istedim. Ancak ne yerimden kımlıdayabildim ne de ağlayabildim.

Birden ninemin vasiyeti aklıma geldi. Ayağa kalkıp hâlâ boş duran tütün kesesini götürüp gizlemek istedim. Yine de kıpırdayamadım.

Babamsa buna üzülmüdü. Sakince, yavaş yavaş bana doğru geldi. Sakallı yüzünü yüzüme sürüp iri, isli dudakları ile alnımı öpmeye başladı. Ben onun koynuna sığındım. Sert, kara bıyıklarını döne döne öptüm. Ağzımı ağzına dayayıp tütün kokusu gelen nefesini tutkuyla içime çektim. Yarabbi, bu nasıl nefesti?

Sonra babam yanında getirdiği kırmızı bavulu açtı. Ben de yeni giysiler giyecektim!

Bu nasıl geliş, bu nasıl sevinçti? Bu kadar büyük sevinçle susmak olur muydu? “Kurban olduğum babam, gelen sen misin?”

Ben babama çok şey söylemek istiyor, ancak hiçbir şey diyemiyordum. Sonra birdenbire aklıma geldi. Ben niçin sarılmıştım? Neden koşmuyordum? Neden sokak sokak gezip “Babam geldi ey ahali, ben artık yetim değilim!” diye bağırımıyordum?

Birden yüreğimde sokağa fırlamak için öyle bir istek duydum ki babamın kuvvetli kollarını var gücümle kenara ittim. Ben koşmak istiyordum. O giysileri hemen giyinmek, alnımdaki, yüzümdeki, başımdaki öpüş yerlerini kurumadan millete göstermek, “Ey ahali, çocuklar, Sevil, çaylar, meşeler benim babam var!” deyip tüm gücümle bağırarak, bu haberi bütün dünyaya ilan etmek istiyordum. “Niye konuşmuyorsunuz ey cemaat? Hâlâ neden benim babamla sohbet etmiyorsunuz? Babam geldi. Babam evimizdedir. Babam bahçede odun kırıyor. Babam şehre gitti. Babam henüz işten döndü.”

Ancak ben babamın kolları arasından çıkamadım, giysileri de giyemedim, sokağa da fırlayamadım. Babam benim bu hareketlerime gülümsedi. Kalın dudaklarını alnıma dayayıp beni öptü. Gözlerimi açtım, annem alnımdan öpe öpe beni uykudan uyandırdı.

Eğer bu rüyayı ilk kez görüyor olsaydım o dakika “Babam nereye gitti anne?” diye sorardım. Oysa bu rüyayı ilk kez görmüyordum. Bu öpüşleri, bu kostümleri, bu kalemleri, bu tütün kokulu nefesi çok kez görmüştüm. O kadar görmüştüm ki...

Bugün şehir merkezine inmeliyim. Kıcı Dayı'nın yanına gidip önce selam vermeliyim. (O anda şapkamı da çıkartmalıydım.) Sonra yavaşça “Yemek yiyor musunuz Kıcı Dayı?” demeliydim, ne de olsa yemek vaktinde birini rahatsız etmek doğru olmazdı. Eğer o beni çağırırsa başımı kaşımadan, burnumu kurcalamadan, ellerimi cebime koymadan konuyu ona anlatmalıydım. “Bu ay bizim maaşımız birazcık gecikir gibi oldu, (Maaş zamanımızın üstünden bir ay geçmişti.) zahmet olmazsa, (Bunu mutlaka söylemeliydim.) rica ediyorum, annem hasta, gelemedi, bakabilir misiniz neden böyle oldu? Belki de idarede para bitmiştir. Annem dedi ki, “Sorun değil. Bizim yüzümüzden kendine eziyet etmesin.” Kıcı Dayı defterini açıp bakacaktı. Görecekti ki bizim adımıza maaş yazılmış ancak yine de Zarife makbuzu kaybetmiş. Beni onun yanına gönderecekti. (Ona da selam vermeliydim.) Zarife makbuzu bulup beni Selim Dayı'nın yanına götürcekti. Ben imzayı atıp Selim Dayı'dan yüz kırk manat alacaktım. Kâğıda yüz kırk dört manat yazılmasına dairse bir şey söylememeliydim. Dört manatın kendisi neydi ki sözü ne olsun?

Parayı aldıktan sonra dükkândan yarım kilo şeker, üç manat on kapıklık iki kutu çay, pazardan da yarım kilo fasulye ve yarım kilo et almalıydım. Et alırken da kasaba mutlaka demeliydim ki, kuyruğundan da birazcık koysun.

Elimi yüzümü yıkayıp geri döndüm. Odamız alacakaranlıktı, güneşin doğmasına çok vardı. Semaverimiz, o kendine has, eski şarkısını okuyordu; zaten başka şarkı da bilmiyordu. Annem kederlenmişti, benim bugün uykusuz kalışımı dert ediyordu. Ben bir fincan çay içene kadar annem semaverimizin içinde pişirdiği iki yumurtayı soyup güzelce lavaşa sardı. Akşamki sözlerini bir daha tekrarladı. Üstelik yeni siparişler de verdi:

-Utanma, acıkınca git otur, bağların birinde yemeğini ye. Örtüyü güzelce aç ki tuz dökülmesin. Tuzu kâğıda koydum. Yumurtanı tuzsuz yeme. Gelirken trenle gel. Ağaç altından geçerken başını aşağıya eğ. Eğer pazarın suyundan içersen eve gelme. Susarsan git, çaycıdan çay iç. Hatta o çayı da içmesen daha iyidir ya. Şimdi doyuncaya kadar iç. (Annem şekerlikte şekerini bitirmeme bakmadan fincanı ikinci defa ağzına kadar doldurdu.) Geldiğinde de çayımız hazır olacak. Oturup ana oğul doyasıya içeriz.

“Bu nasıl paraydı? Bunu ne için bize veriyorlardı? Gâh artardı gâh azalırdı. Şimdi ise tamamen kesildi. Kurban olduğum babam sen neredesin?”

Ben küçük şehir dar sokaklarında nereye gittiğimi bilmeden yürüyordum. Ne hakkında düşündüğümü bile bilmeden düşünüyordum.

-Ailen kimdir çocuk?

-Selimov.

-Artık baban sana para vermeyecek.

-Kim?

-Diyorum ki büyümüşsün. Parayı kendin kazanmalısın. Artık babanla ilgin yok.

Gerçekten de bu parayı bana babam mı veriyordu? Gerçekten de bir zamanlar benim de babam mı olmuştu?

-Kurban olduğum babam sen neredesin?

Sandım ki babam bugün, biraz önce öldü. Gözümün önünde öldü. “Artık sana para verilmeyecek.” Kıcı Dayı da yürek yok muydu? O neden bu sözleri böyle sakince söylemişti? Ben şeker, çay, et almalıydım.

Birdenbire gözlerim yaşardı. Yüreğim daraldı. Ninemin tütün kesesi aklıma geldi. Ben neden şimdiye kadar o keseyi doldurmamıştım? Para mı yoktu? Ninen öldükten sonra ne kadar para gelip geçmişti. Hayır, iş parada değildi. Ben babamın geri dönüp geleceğine inanmıyordum. Peki, neden inanmıyordum?

Babamın yokluğu her şeyden anlaşılırdı: Annemin ersizliğinden, benim yetimliğimden, ninemin tütün kesesinden, çatımızın önündeki uçuştan...

Öyle ya, bir babam vardı. Her yerde onun izleri görünürdü.

Ben nereye gittiğimi fark etmeden şehirden uzaklaşıp köy yoluna çıkmıştım. Eve mi gidiyordum? Peki, anneme ne diyecektim? Nasıl diyecektim ki artık bize para vermiyorlar?

Bu kulun parasıyla biz nice yıllar yaşamıştık. Evimize yiyecek almıştık. Nime tütün almıştık. Bu para benim adıma yazılmıştı. Onu bana verirlerdi. Ben de bu parayla kendime defter, kalem, kitap alırdım. Ben babamın ne olduğunu bilmeden on yıl baba parası ile okumuştum.

Gidiyordum, lakin nereye gittiğimi bilmiyordum. Birden durdum. Uyku-
dan uyanan adamlar gibi gözlerimi ova ova karşıdaki iki katlı binaya baktım: "Sosyal Güvenlik Şubesi". Acaba ben buraya başvursam ne derlerdi? Gitmek lazımdı. Ben gidiyordum.

İçeri girdim.

Ne selam verdim ne de şapkamı çıkardım. Üstelik yemek vakti mi diye de bakmadım. Tek başıma odasına girdiğimde fabrikanın müdürü bu yaptığıma hiç alınmadı. Sakince bana yer gösterdi.

-Buyur oğlum, otur, dedi.

-Ben çalışmak istiyorum.

-İyi ediyorsun.

Müdür ayağa kalkıp elimi sıktı.

-Sizin fabrikada bana uygun iş var mı?

-Bizim fabrikamızda güçlü oğlanlar için her zaman iş var.

Ben sevinçten kalkıp uçmak istiyordum.

-Hangi köydensin yavrum?

-Söyüdü' denim.

-Kimin oğlusun?

-Selime'nin.

Benim bu sözümden sonra müdürün önce dudağı büküldü, sonra aklına ne geldiyse gülmeye başladı.

-Demek sen Selime'nin oğlusun, vay seni!

Müdür bozulduğumu görüp, hemen ciddileşti:

-Alınma oğlum, ona gülmüyorum, dedi. "Aklıma bir şey geldi."

Müdürün neye güldüğünü ben birden anladım. Kimin oğlu olduğumu sorunca ben babamın adını söylemeliydim. Fark ettim ki müdür de benim içimden geçeni anladı.

-Yavrum, kimin oğlu olduğun sorulduğunda babanın adını söylemelisin.

-Peki, dedim. “Siz benim babamı tanıyorsunuz. Babam askere gidip öldü.”

-Öldü?

Müdür gözlerini bana dikti. Anladım ki beni şimdi gördü. Anladım ki benimle şakalaştığına pişman olmuştu. Ben dalıp gittim.

Sonra fark ettim ki müdür bir şey sormak istiyor ama yüreği el vermiyor. Bu yüzden bu durumdan kurtulmak için birden sertçe:

-Necef’in oğluyum, dedim ve müdürün yüzüne baktım.

-Hangi Necef’in? Usta olan Necef’in mi?

-Evet.

Bu sözden sonra müdürün yüzü daha da ciddileşti. Sigarasını yakıp odada gezinmeye başladı. “Babanı iyi tanırdım yavrum. Eşsiz bir insandı!”

Ne yapacağımı bilmiyordum. Kalayım mı, gideyim mi? Nasıl gideyim, anemin yanına ne yüzle gideyim? Nihayet tüm gücümü toplayıp biraz evvel beni düşündüren şeyi söylemek istedim:

-Siz de önceden...

Gerisini söyleyemedim. Görüyordum ki müdür bu sözleri hiç duymuyordu. Ben de onun dalgınlığından yararlandım.

-Fabrikada çalışmadan yüz manat avans alınabilir mi? Maaş alınca ondan keserler, dedim ve korka korka müdürün yüzüne baktım.

O ise benim sözlerimi duymamıştı. Neyse ki duymamıştı.

-Demek Necef’in oğlusun.

-Evet.

-Bu fabrikayı senin baban dikti oğlum!

O, masanın üstündeki karakalemi alıp yerine fırlattı.

-Gidebilir miyim? dedim. “Sabah işe geleyim mi?”

Müdür düşünceli düşünceli:

-Olur, git, dedi.

Gitmek istemeden yavaş yavaş kapıya doğru yürüdüm. Düşündüm ki o an müdür beni geri çağırarak. Öyle de oldu. Ben kapıya varmadan arkamdan seslendi:

-Nereye gidiyorsun? Başka bir şey de mi diyecektin? Sanırım para isteyecektin?

Birdenbire cesaretlendim.

-Evet, avans istiyorum, dedim. Yüz manat olsa yeter. Evimize bir şeyler almalıyım.

Sandım ki müdür veznedarı çağırarak, dilekçe yazılacak. Ben de bu yüz manatı alınca yüz yere kaçmak isteyeceğim. Ancak böyle olmadı.

Müdürün cebinden yüz manat çıkarıp vermesiyle benim pazara koşmam bir oldu.

Onun diğer sözlerini fabrikanın bahçesinde duydum:

-Sekizde burada ol! Kerim'in çırağı olacaksın. Sekiz yüz manat maaş alacaksın.

Yarım saat içinde yüz manatın hepsini harcadım. Sonra eve döndüm. Sevincimden ne yapacağımı bilmiyordum. Koşuyordum, fırlıyordum. Islık çalıyordum.

Fabrikanın yanından geçerken de ister istemez durdum. Bu yüksek, bu büyük binayı gerçekten benim babam mı dikmişti? Binaya bakarken sandım ki ilk kez babamı gördüm. Hüzünlendim. Sonra da köyün yolunda sevincimden gizlice hüngür hüngür ağladım. Ömrümde ilk defa ben, babam için ağlıyordum.

Köyümüzün mezarlığına vardığımda hava kararmıştı. Çoban gelmişti. İnekler, buzağılar meleşiyordu. Ömrümde ilk defa mezarlığı korkmadan yürüdüm. Ninemin mezar taşı üstüne bir çizgi çektim. Nine, dedim. "İşe girdim. Duyuyor musun nine? İşe girdim."

Birazdan eve varacaktım. Kapıyı açtığım gibi içeri girecektim. Eti sandığın üstüne koyacaktım. Annem bakacak, görecekti ki yarım kilo değil, daha fazla. O, önce sinirlenecekti. Sonra ben her şeyi anlatınca annem sevinecekti.

Oysa böyle olmadı. Ben sokağımıza varınca annemi yolun başında gördüm. Orada durmuş beni bekliyordu.

-Nerede kaldın? dedi. Torbayı elimden aldı.

Sonra evimize girdik. Lambamız yanıyordu. Semaverimiz kaynamıştı. Annem ikimize de çay doldurdu. Ben annemin torbayı ne zaman açacağını düşünüyordum. Birazdan annem şaşıracaktı. "Eti neden çok aldın?" diyecekti.

Annem torbayı açtı. Ancak et konusunda hiçbir şey demedi, lakin bambaşka sözler söyledi:

-Evin yıkılsın çocuk, bu ne? Bu nasıl tütün?

Ben korkuyla geri dönüp torbaya baktım. Şeker tütüne, tütün fasulyeye, fasulye ete karışmıştı. Utancımın ne yapacağımı bilemedim. Bütün sevincim bir anda alt üst oldu. Annem gözlerini benim üzerime dikmişti:

-Bu nasıl tütündür yavrum? Bunu sana kim verdi?

Ben konuşmadım. Annem de konuşmadı.

Evimize derin bir sessizlik hâkimdi. Uzakta birileri türkü söylüyordu. Ay pencereimizden içeri sızmıştı. Annem bana bakıyordu, bense oyuktaki tütün kesesine.